

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Consiliul European/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2012. Prezenta traducere a fost efectuată cu sprijinul Fondului Fiduciar pentru Drepturile Omului al Consiliului European (www.coe.int/humanrightstrustfund). Această traducere nu obligă Curtea. Pentru mai multe informații, a se vedea indicația cu privire la drepturile de autor de la sfârșitul acestui document.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

MAREA CAMERĂ

CAUZA AKSU ÎMPOTRIVA TURCIEI

(Cererile nr. 4149/04 și 41029/04)

HOTĂRÂRE

STRASBOURG

15 martie 2012

Această hotărâre este definitivă, dar poate suferi modificări de formă.

În cauza Aksu împotriva Turciei,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în compunere de Mare Cameră formată din:

Nicolas Bratza, *Președinte*,
Jean-Paul Costa,
Josep Casadevall,
Nina Vajić,
Dean Spielmann,
Karel Jungwiert,
Anatoly Kovler,
Elisabet Fura,
Alvina Gyulumyan,
Mark Villiger,
Päivi Hirvelä,
Luis López Guerra,
Mirjana Lazarova Trajkovska,
Nebojša Vučinić,
Işıl Karakaş,
Vincent A. de Gaetano,
Angelika Nußberger, *Judecători*,

și Michael O'Boyle, *Grefier Adjunct*,

Deliberând în cameră de consiliu pe data de 13 aprilie 2011 și, respectiv, 1 februarie 2012,

Pronunță prezenta hotărâre, adoptată la cea de-a doua dintre datele de mai sus:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află două cereri (nr. 4149/04 și 41029/04) introduse împotriva Turciei în temeiul articolului 34 din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale ("convenția") de către un cetățean turc, dl. Mustafa Aksu ("reclamantul"), pe data de 23 ianuarie și, respectiv, 4 august 2004.

2. Reclamantul, căruia i s-a acordat asistență juridică, este reprezentat de către S. Esmer, avocat în Ankara. Guvernul turc ("Guvernul") este reprezentat de către Agentul său.

3. Reclamantul susține că trei publicații – o carte și două dicționare – care au primit din partea Guvernului sprijin financiar pentru publicare, includeau expresii care reflectau sentimente romofobe, întemeindu-și cererea pe articolul 14, combinat cu articolul 8 din convenție.

4. Cererile au fost atribuite Secției a doua a Curții (articolul 52 § 1 din Regulamentul Curții). Pe data de 27 iulie 2010, o Cameră a acestei secții, compusă din următorii judecători: Françoise Tulkens, Ireneu Cabral Barreto, Danutė Jočienė, Dragoljub Popović, Nona Tsotsoria, Işıl Karakaş şi Kristina Pardalos, şi Stanley Naismith, Grefier Adjunct de Secție, au pronunțat o hotărâre prin care au decis să reunească cele două cereri (articolul 42 § 1 din regulamentul) şi au statuat cu patru voturi contra trei că nu a avut loc nicio încălcare a articolului 14, combinat cu articolul 8 din convenție.

5. Pe data de 22 noiembrie 2010, în urma cererii reclamantului din data de 25 octombrie 2010, un panel al Marii Camere a decis să trimită cauza în fața Marii Camere, în temeiul articolului 43 din convenție.

6. Compunerea Marii Camere a fost determinată în conformitate cu prevederile articolelor 26 §§ 4 şi 5 din convenție şi 24 din regulamentul.

7. Atât reclamantul cât şi Guvernul au depus observații scrise pe fondul cauzei (articolul 59 § 1). În plus, s-au primit comentarii scrise din partea Monitorului Grec Helsinki, căruia Președintele i-a acordat dreptul de a interveni în calitate de terț în procedura scrisă (articolul 36 § 2 din convenție şi 44 § 3 din regulamentul).

8. O audiere publică a avut loc în Clădirea Drepturilor Omului, Strasbourg, pe data de 13 aprilie 2011 (articolul 59 § 3 din regulamentul).

Cu această ocazie s-au înfățișat Curții:

(a) *din partea Guvernului*

DL M. ÖZMEN,

Co-agent,

DNA A. EMÜLER,

DL M.Z. UZUN,

DNA N. AKSOY,

DL O. SAYDAM,

DL U. AKSUNGUR,

Avocați.

(b) *din partea reclamantului*

DL S. ESMER,

Avocat.

Curtea a audiat intervențiile dlor Esmer şi Özmen.

ÎN FAPT

I. CIRCUMSTANȚELE CAUZEI

9. Reclamantul, de origine romă, s-a născut în 1931 şi locuiește în Ankara.

A. Cererea nr. 4149/04*1. Cartea “Țigani din Turcia (Türkiye Çingeneleri)”*

10. În anul 2000, Ministerul Culturii a publicat 3.000 de copii ale cărții intitulate “Țigani din Turcia”, scrisă de profesorul Ali Rafet Özkan. Conținutul cărții a fost aprobat înainte de publicare de către un comitet editorial consultativ. În prefața cărții se menționează următoarele:

“...

Astăzi, ca de altfel, dintotdeauna de-a lungul istoriei, Țigani trăiesc în pace pe teritoriul Turciei, doar că astăzi sunt lăsați fără supraveghere, fără reglementare și fără atenție. Stilul lor de viață nereglementat și felul în care sunt abandonați propriei soarte este o deficiență a sistemului legal turc. Stilul de viață actual al Țiganilor, lipsit de orice reguli și faptul că se consideră că nu este necesară intervenția în lumea lor închisă în ciuda istoriei lungi care ne leagă este, de asemenea, o deficiență gravă. Se asociază acestui fenomen și faptul că, deși Țigani trăiesc de foarte mulți ani printre noi, au fost adesea victimele excluziunii sociale exercitată de către populația locală și Țintele unor remarci răutăcioase, de cele mai multe ori din cauza ignoranței și a prejudecăților. Atitudinea negativă și acuzațiile la care trebuie să facă față au determinat Țigani, care aveau deja o cultură societală închisă, să se izoleze și mai mult.

Am simțit nevoia de a păși în lumea acestui popor care a trăit printre noi de secole și care a devenit parte din cultura Turciei contemporane. Obiectivul meu este să-i cunosc îndeaproape printr-o cercetare empirică și să prezint Țigani Turciei așa cum sunt ei, sub toate aspectele, pe baza principiilor obiectivității științifice.

Acest studiu cuprinde o introducere și două secțiuni.

Introducerea cuprinde informații despre conceptul de Țigani, despre originile lor, precum și informații detaliate cu privire la migrația acestora și la prezența lor în istoria Turciei, prin prisma unor documente de arhivă și a unor surse academice. În secțiunea întâi se analizează caracteristicile socio-culturale generale ale Țiganilor. În această secțiune se examinează, în special, viața cotidiană și nomadă a Țiganilor, muzica, dansul, limba, tradițiile și obiceiurile acestora. Secțiunea a doua cuprinde analiza credințelor și practicilor Țiganilor.

Acest studiu – care nu se vrea a fi unul cu pretenții, ci doar ca venind în întâmpinarea unei nevoi de cunoaștere (fiind primul de acest gen) și ca oferind un ghid pentru cei care vor analiza Țigani în continuare – a fost întocmit prin metode descriptive, comparative și fenomenologice, precum și prin observarea participanților și anumite tehnici de interviu.

...”

11. În partea introductivă, autorul a continuat astfel:

“...

Țigani s-au răspândit prin lume, dar nu au putut evita statutul de grup marginal, care este exclus și disprețuit pretutindeni. Dincolo de stilul lor de viață diferit, elementul care îi diferențiază cel mai mult de ceilalți este culoarea pielii, care este mai închisă, mai negricioasă. Din punct de vedere al tipologiei, majoritatea Țiganilor au o înălțime medie, o constituție solidă, ochi mari negri (ocasional, căprui sau albaștri), sprâncene lungi și groase, iar bărbații au mustăți lungi; gura este mică și elegantă,

dinții albi și egali, bărbia rotundă; fruntea și tâmpilele sunt înguste și capul mic; părul este ondulat, negru, lung și des. Odată trecute de vârsta medie, femeile devin corpulente. Tinerii sunt slabi, cu mușchi accentuați și puternici (a se vedea *Carmen* de Prosper Mérimée, *Povești țigănești de la noi și de prin lume* de Tahir Alangu și *Confecționarea de site de către țiganii din Posalar* de Esat Uras).

...

Acest studiu este menit să prezinte identitatea țăganilor, acest popor care trăiește printre noi de secole și care a devenit o parte integrantă a culturii Turciei contemporane, dar despre care nu s-a realizat încă un studiu științific, deoarece identitatea lor culturală a fost adesea ignorată, ca urmare a dificultăților de identificare și definire. Acest studiu va prezenta caracteristicile lor socio-culturale, credințele, mitologia, festivalurile și sărbătorile, sub toate aspectele lor.

Pentru realizarea acestui studiu, s-au colectat informații, documente și diverse materiale cu privire la țigani, atât din Turcia cât și din alte părți. Informațiile și documentele identificate au fost clasificate în funcție de relevanța lor științifică, pe baza criteriilor de valabilitate. Apoi, s-a realizat un studiu empiric pe baza observării participanților, prin întâlniri cu țigani și conviețuirea în comunități țigănești. Au fost efectuate vizite în toate zonele din Turcia unde locuiesc țigani – atât nomazi cât și sedentari – depunându-se, astfel, eforturi pentru a stabili elementele factuale ale stilului lor de viață, tradițiile, credințele, formele de cult și manifestarea acestora, nu doar prin colectarea de date, documente și alte materiale, dar și prin metoda empirică de conviețuire cu țiganii.”

12. În cuprinsul cărții, autorul a dedicat un capitol “țiganilor din Turcia contemporană”. În acest capitol a scris următoarele:

“Țiganii din Turcia de astăzi sunt răspândiți pe întreg teritoriul țării. Trăiesc, în special, în regiunile Mării Marmara, Egee și Mediterană, concentrația fiind mai mică în regiunile Mării Negre, în centrul și sud-estul Anatoliei. Distribuția geografică a populației țigănești în Turcia va fi analizată în prezentul capitol.

...

Până în momentul de față, niciun recensământ nu a inclus o secțiune specială dedicată țăganilor; prin urmare, numărul țăganilor din Turcia nu se cunoaște cu exactitate. Ca alternativă la estimări, am obținut informații de la țiganii înșiși, de la populația locală din apropierea comunităților țigănești și din partea administrației locale. Am încercat să clarificăm aceste informații prin compararea datelor obținute cu cifrele generale privind populația, pe care le-am obținut de la prefecți (*muhtar*).

...

Istanbul

...

Țiganii din provincia Istanbul își câștigă în general existența ca muzicanți, comercianți de flori sau fier vechi, din colectarea gunoiului și a hărtiei, ca forjari sau fierari, paznici, ghicitori, femei de serviciu, căruțași, din confecționarea vaselor de cupru, din adunarea melcilor și comerțul la domiciliu. Sunt și câțiva, puțini la număr, care își câștigă existența prin furt și vânzare de droguri.

Tekirdağ

...

Țiganii din Tekirdağ își câștigă existența ca muzicanți, portari sau lustruitori de pantofi. Femeile lucrează ca femei de serviciu sau ca muncitoare necalificate în fabricile de cărămidă. Țiganii din Çorlu și Lüleburgaz își câștigă existența ca muzicanți, portari, din comerțul cu cai sau jocuri de noroc, lucrează în construcții și femeile în menaj.

Kırklareli

...

Țiganii din Kırklareli își câștigă în general existența ca muzicanți, căruțași, vânzători ambulanți, portari, femei de serviciu și comercianți de fier vechi.

Edirne

...

Cei care locuiesc în centrul orașului Edirne își câștigă în general existența ca și căruțași, din comerțul de fier vechi și comerțul ambulant, în timp ce femeile contribuie la veniturile familiei lucrând ca femei de serviciu. Aproape toți locuitorii departamentului Yukarı Zaferiye din Keşan își câștigă existența din muzică. Restul lucrează în diverse domenii, cum ar fi: lucrători pe câmpurile de orez, turnători de ciment pe șantierele de construcții, paznici, căruțași, adunători de broaște și lipitori, comercianți de fier vechi, colectori de hârtie, zugravi și vânzători de *simit* (un soi de covrig). Cei din Uzunköprü trăiesc din vânzarea de fier vechi, confecționarea de vase de tablă și de coșuri de nuiele.

...

Ankara

...

Țiganii din centrul departamentului Ankara își câștigă existența prin furt, cerșetorie, comerț la domiciliu, ghicirea norocului, *zercilik* (furtul din magazinele de bijuterii) și farmece. Câțiva confecționează vase de tablă, obiecte din piele, site și coșuri de nuiele. Mulți lucrează ca muzicieni în cluburile de noapte. Se spune că mulți dintre cei care vând obiecte de feronerie pe lângă Altındağ și Hamamönü sunt țigani din Çankırı.

...

Am încercat să vizităm fiecare provincie și departament unde sunt localizați țigani. Cifrele arătate mai sus pentru fiecare dintre provincii au fost obținute prin compararea informațiilor, notându-se cifrele exagerate furnizate de către țigani și vorbind apoi cu prefecții (*muhtar*), și cu poliția locală, dacă a fost necesar. ...”

Observații similare cu cele de mai sus au fost făcute și cu privire la populația romă din alte părți ale Turciei, cum ar fi İzmir, Manisa, Konya, Adana și Antalya.

13. Ultimele paragrafe ale concluziei cărții “Țiganii din Turcia” sunt:

“Cele mai importante elemente de coeziune între țigani sunt legăturile familiale și sociale și tradițiile. În ciuda faptului că au dus o viață nomadă de peste o mie de ani, au reușit să-și păstreze modul tradițional de viață datorită obiceiului de a se căsători în cadrul grupului. Atașamentul lor față de aceste tradiții începe la naștere și continuă până la moarte, tradiția fiind, fără nicio îndoială, cel mai important aspect al stilului de viață țigănesc. Membrii mai în vârstă ai comunității țigănești au sarcina cea mai grea,

aceea de a susține și păstra aceste tradiții. Totuși, din cauza circumstanțelor și nevoilor în continuă schimbare, structura socială a Țiganilor a devenit dificil de păstrat. În special, “*Natia*”, una dintre aceste structuri sociale, nu mai poate subzista în Turcia de astăzi.

Cea mai evidentă caracteristică a Țiganilor este stilul lor de viață. Așadar, toate ramurile activității socio-culturale și anume, migrația și instalarea taberelor, dansul, muzica, limba, hrana și băutura, ghicitul norocului, vrăjitoria și ocupațiile mărunte constituie adevărata natură a stilului de viață Țigănesc. Însă, aceste elemente constituie vârful aisbergului. În general, Țiganii sunt recongnoscibili prin aceste elemente. Totuși, adevăratul mijloc de a-i cunoaște pe Țigani este de a trăi printre ei și de a le examina tradițiile și credințele. Lumea secretă a Țiganilor se descoperă prin credințe, în special prin superstiții și tabuuri.

Țiganii, ca oricare alții, simt nevoia să aibă o credință și să divinizeze o ființă superioară. Pe lângă adoptarea religiei țării unde se stabilesc, perpetuează și credințele tradiționale specifice culturii proprii. Prin urmare, s-a observat că Țiganii au sărbători proprii, care derivă din credințele lor, ce fac parte într-o oarecare măsură din hinduism.

În opinia noastră, aceste persoane care suferă de umilire și respingere oriunde s-ar duce, ar putea fi transformate în cetățeni care să reprezinte un atu pentru statul nostru și pentru națiune, prin rezolvarea problemelor lor educative, sociale, culturale și medicale. Abordarea acestor probleme nu presupune altceva decât răbdare și voință.

2. Procedurile interne declanșate de reclamant

14. Pe data de 15 iunie 2001, reclamantul a adresat o petiție Ministerului Culturii, în numele asociațiilor Romilor/Țiganilor turci. În petiția sa, reclamantul arăta că autorul cărții a susținut că Țiganii sunt implicați în activități ilegale, trăiesc din “tâlhării, hoții de buzunare, escrocherii, jafuri, cămătărie, cerșetorie, trafic de droguri, prostituție și proxenetism” și că sunt poligami și agresivi. Reclamantul susținea că în cuprinsul cărții se regăsesc și alte expresii cu caracter umilitor și înjositor pentru Țigani. Susținând că aceste expresii constituie infracțiune, a solicitat întreruperea difuzării cărții și confiscarea exemplarelor deja publicate.

15. În aceeași zi, șeful departamentului de publicații al Ministerului Culturii a decis ca cele 299 de copii ale cărții rămase să fie restituite departamentului.

16. Pe data de 11 octombrie 2001, reclamantul a scris o scrisoare către Ministerul Culturii prin care întreba dacă s-au confiscat exemplarele cărții.

17. Pe data de 17 octombrie 2001, șeful departamentului de publicații al Ministerului Culturii l-a informat pe reclamant că decizia comitetului editorial consultativ al ministerului, format din șapte profesori, a fost că respectiva carte are valoare științifică și că nu conține insulte sau expresii jignitoare. Reclamantul a fost informat că autorul cărții nu permite adăugiri sau modificări ale textului și că, la cererea sa, ministerul i-a transferat drepturile de autor.

18. Pe data de 4 februarie 2002, reclamantul a trimis scrisori prin care își reiterea cererea Ministerului Culturii și Profesorului Ali Rafet Özkan, scrisori la care nu a primit niciun răspuns.

19. Ulterior, pe data de 30 aprilie 2002, reclamantul a formulat în nume propriu o acțiune în justiție în fața Tribunalului Civil din Ankara, atât împotriva Ministerului Culturii, cât și a autorului cărții, prin care solicita acordarea de despăgubiri morale pentru suferințele provocate de expresiile din cartea respectivă. A susținut că aceste expresii constituie un atac la adresa identității sale ca rom/țigan și că erau jignitoare. Reclamantul a cerut, de asemenea, confiscarea exemplarelor publicate și interzicerea publicării ulterioare.

20. Pe de altă parte, autorul cărții a susținut că materialele din care s-a inspirat în scrierea cărții au fost arhivele poliției din Adana și cărți scrise de alți autori pe aceeași temă și că nu a avut niciodată intenția de a-i insulta sau umili pe țigani. Autorul a susținut că fragmentele la care a făcut referire reclamantul nu ar trebui analizate separat, ci ar trebui examinate în contextul general al cărții.

21. Pe data de 24 septembrie 2002, tribunalul a respins acțiunea reclamantului împotriva autorului cărții. Tribunalul a considerat că respectiva carte este rezultatul unei cercetări științifice, se bazează pe date științifice și analizează structurile sociale ale romilor/țiganilor în Turcia. Așadar, în primă instanță, tribunalul a statuat că expresiile contestate nu erau jignitoare la adresa reclamantului. În ceea ce privește acțiunea reclamantului împotriva ministerului, tribunalul civil și-a declinat competența în favoarea instanțelor administrative.

22. Pe data de 22 octombrie 2002, reclamatul a formulat apel. În cererea sa a susținut că respectiva carte nu poate fi considerată ca fiind o cercetare științifică și că Ministerul Culturii nu ar fi trebuit să o publice.

23. Pe data de 21 aprilie 2003, Curtea de Casație a confirmat hotărârea primei instanțe. A constatat că expresiile litigioase aveau un caracter general și că nu-i priveau pe toți romii/țiganii și nu constituiau un atac la adresa identității reclamantului.

24. Pe data de 8 decembrie 2003, cererea de rectificare a hotărârii formulată de reclamant a fost respinsă.

25. Ulterior, la o dată neprecizată, reclamantul a formulat o acțiune în justiție împotriva Ministerului Culturii în fața Tribunalului Administrativ din Ankara prin care a solicitat acordarea de daune morale, pretinzând că expresiile conținute de cartea publicată de minister aveau un caracter jignitor pentru comunitatea romă. Pe data de 7 aprilie 2004, Tribunalul Administrativ a respins cererea reclamantului. A constatat că înainte de publicare cartea contestată a făcut obiectul unei verificări de către un raportor numit de comitetul editorial consultativ. Comitetul a fost de acord cu publicarea cărții, în urma aprobării dată de către raportor. Având în vedere susținerile reclamantului, comitetul consultativ, compus din șapte

profesori, a examinat din nou lucrarea pe data de 25 septembrie 2001 și a decis că aceasta reprezintă un studiu cu caracter academic, bazat pe cercetare științifică, și că nu se cauzează niciun prejudiciu prin distribuirea și vânzarea sa ulterioară. Așadar, Tribunalul Administrativ a respins acțiunea reclamantului ca nefondată. Reclamantul nu a formulat apel împotriva acestei hotărâri.

B. Cererea nr. 41029/04

26. În 1991 și, respectiv, 1998, Asociația Lingvistică, o organizație neguvernamentală, a publicat două dicționare intitulate “Dicționar Turc pentru Elevi (*Öğrenciler için Türkçe Sözlük*)” și “Dicționar Turc (*Türkçe Sözlük*)”. Conținutul dicționarelor era identic. Publicarea lor a fost parțial finanțată de Ministerul Culturii.

27. Pe data de 30 aprilie 2002, reclamantul a trimis o scrisoare Comitetului Executiv al Asociației Lingvistice, în numele Confederației Asociațiilor Romilor/Țiganilor. În scrisoarea sa, reclamantul a susținut că anumiți termeni din dicționare erau jignitori și discriminatorii la adresa romilor/țiganilor.

28. La pagina 279 din aceste dicționare, în definiția cuvântului “țigan” (*çingene*) intrau următoarele:

“**Țigan**” (*çingene*): 1. Un grup etnic sau o persoană aparținând unui grup etnic originar din India, al cărui membri duc un stil de viață nomad și sunt răspândiți prin lume. 2. (metaforic) zgârcit.

“**Datorie țigănească**” (*Çingene borcu*): o datorie fără importanță formată din mai multe datorii mai mici.

“**Țigani dansează dansuri kurde**” (*Çingene çalar Kürt oynar*): un loc unde este multă mișcare și mult zgomot.

“**Cort țigănesc**” (*Çingene çergesi*) (metaforic): un loc sărac și murdar.

“**Nuntă țigănească**” (*Çingene düğünü*): o adunare mare și zgomotoasă.

“**Luptă țigănească**” (*Çingene kavgası*): o altercație verbală vulgară.

“**Bani țigănești**” (*Çingene parası*): monede.

“**Roz țigănesc**” (*Çingene pembesi*): roz.

“**Limba țigănească**” (*çingenec*): limba țiganilor.

“**A fi țigănesc**” (*çingenelik*): 1. Persoană de etnie țigănească 2. (metaforic) zgârcit sau lacom.

“**A deveni țigan**” (*Çingeneleşmek*): Persoană zgârcită.

29. În opinia reclamantului, definițiile care priveau comunitatea țigănească aveau conotații negative, discriminatorii și exprimau prejudecăți. Reclamantul a susținut, în continuare, că Ministerul Educației și Academia Turcă și-au modificat dicționarele la cererea sa și a solicitat Asociației

Lingvistice să corecteze definițiile de mai sus și să înlăture expresiile discriminatorii. Nu a primit răspuns la această scrisoare.

30. Ulterior, pe data de 15 iulie 2002, reclamantul a trimis o altă scrisoare Asociației Lingvistice prin care își reitere cererea inițială. A adăugat că va da în judecată Asociația dacă cererea sa nu va fi admisă până la data de 20 august 2002.

31. Pe data de 16 aprilie 2003, reclamantul a formulat o cerere de chemare în judecată în fața Tribunalului civil din Ankara a Asociației Lingvistice, prin care cerea ca definițiile susmenționate să fie înlăturate din respectivele dicționare. Reclamantul a solicitat și daune morale pentru suferința provocată de respectivele definiții, deoarece acestea constituie un atac la identitatea sa de rom/țigan și o insultă personală.

32. În întâmpinare, Asociația Lingvistică a susținut, printre altele, că definițiile și expresiile prezente în dicționare erau întemeiate pe realitatea istorică și sociologică și că nu aveau intenția de a umili sau înjosi un grup etnic, că dicționarele conțineau expresii prezente în limbajul comun al societății și că existau expresii similare în limba turcă și în ceea ce-i privește pe albanezi, evrei și turci.

33. Pe data de 16 iulie 2003, Tribunalul din Ankara a respins acțiunea reclamantului. A statuat că definițiile și expresiile din respectivele dicționare erau întemeiate pe realitatea istorică și sociologică și că nu aveau intenția de a umili sau înjosi un grup etnic, că existau expresii similare în limba turcă și care apăreau în alte dicționare și enciclopedii și în ceea ce privește alte grupuri etnice.

34. Reclamantul a formulat apel, respins de Curtea de Casație pe data de 15 martie 2004, care a confirmat hotărârea instanței inferioare din data de 16 iulie 2003.

II. DREPTUL INTERN RELEVANT

A. Codul Civil

35. Articolul 24 din Codul Civil stipulează:

“Orice persoană ale cărei drepturi au fost încălcate nelegal poate acționa în judecată pe cel care i-a încălcat respectivul drept.

Încălcarea unui drept este nelegală dacă nu este justificată de consimțământul persoanei în cauză sau necesară pentru apărarea unui interes public sau privat care primează sau dacă nu este prevăzută de lege.”

Mai mult, potrivit articolului 25 din Codul Civil:

“Un reclamant poate cere judecătorului să prevină riscul unei încălcări a dreptului său, să dispună încetarea acesteia sau să decidă asupra nelegalității încălcării chiar și după încetarea acesteia.

În afară de aceste acțiuni, reclamantul poate solicita ca rectificarea sau hotărârea să fie publicată sau comunicată unor terți. ...”

B. Codul Penal

36. Articolul 312 § 2 din vechiul Cod Penal prevedea:

“...Orice persoană care incită pe alții la ură sau ostilitate pe temei de diferență de clasă socială, rasă, religie, apartenență la o sectă sau origine este susceptibilă de condamnare la o pedeapsă cu închisoarea între un an și trei ani și la plata unei amenzi cuprinse între nouă mii și treizeci și șase de mii de lire. Dacă aceste fapte pun în pericol ordinea publică, pedeapsa poate crește cu o treime până la jumătate din cuantumul inițial.”

37. Pe data de 1 iunie 2005, a intrat în vigoare un nou Cod Penal (Legea nr. 5237). Articolul 216 din noul Cod Penal prevede:

“1. Orice persoană care incită, în mod public, o parte a populației la ură și ostilitate față de o altă parte a populației, pe temei de clasă socială, rasă, religie, diferențe legate de apartenență la o sectă sau la o regiune este susceptibilă de condamnare la o pedeapsă cu închisoarea între unu și trei ani, dacă acest act reprezintă un pericol clar și iminent asupra ordinii publice.

2. Orice persoană care denigrează, în mod public, o parte a populației pe temei de clasă socială, rasă, religie, apartenență la o sectă, sex sau origine, este susceptibilă de o condamnare la pedeapsa închisorii între șase luni și un an. ...”

III. DOCUMENTE ALE COMISIEI EUROPENE ÎMPOTRIVA RASISMULUI ȘI INTOLERANȚEI (ECRI)

38. În cel de-al patrulea raport al său asupra Turciei (CRI(2011)5), publicat pe data de 8 februarie 2011, ECRI a salutat faptul că, pentru a descuraja stereotipurile negative, expresiile din definiția termenului “țigăni” care ar fi putut fi percepute ca discriminatorii au fost înlăturate. A încurajat autoritățile turce să continue și să sporească eforturile pentru a combate stereotipurile negative cu privire la romi și să construiască un dialog cu comunitatea romă.

39. În Recomandarea sa de politică generală nr. 10 privind combaterea rasismului și a discriminării rasiale în mediul școlar și în educație, adoptată pe data de 15 decembrie 2006, ECRI a recomandat statelor membre să se asigure că educația școlară joacă un rol-cheie în lupta împotriva rasismului și a discriminării rasiale în societate, prin promovarea gândirii critice în rândul elevilor și prin stimularea unor aptitudini de conștientizare și putere de reacție la eventualele stereotipuri și elemente de intoleranță pe care le conțin materialele didactice pe care le folosesc.

ÎN DREPT

I. PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 8 DIN CONVENȚIE

40. Reclamantul susține că lucrarea “Țigani din Turcia” și dicționarele menționate în paragrafele 26-28 conțin expresii și definiții ofensatoare la adresa identității sale rome/țigănești.

41. Guvernul contestă susținerile reclamantului.

A. Cu privire la aspectul dacă cererile ar trebui examinate în temeiul articolului 8 sau în temeiul articolului 14, combinat cu articolul 8 din convenție

42. Marea Cameră ia notă de examinarea de către Cameră a cererilor reclamantului în temeiul articolului 14, combinat cu articolul 8 din convenție. Aceste articole prevăd următoarele:

Articolul 8

“1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului și a corespondenței sale.

2. Nu este admisă ingerința niciunei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care această ingerință este prevăzută de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților celorlalți.”

Articolul 14

“Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice alt statut.”

43. Marea Cameră reiterează principiul conform căruia Curtea deține competența încadrării juridice a faptelor și nu este ținută de încadrarea dată de reclamant sau de Guvern (a se vedea *Scoppola împotriva Italiei* (nr. 2) [MC], nr. 10249/03, § 54, 17 septembrie 2009). În temeiul articolului 14 din convenție, discriminarea se definește ca fiind tratamentul diferit aplicat unor persoane aflate în situații similare, fără o justificare obiectivă și rezonabilă. Nu există o astfel de justificare obiectivă și rezonabilă dacă diferența de tratament nu urmărește un “scop legitim” sau nu există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit (a se vedea, printre multe altele, *D.H. și alții împotriva Cehiei* [MC], nr. 57325/00, § 175, ECHR 2007-IV și *Burden împotriva Marii Britanii* [MC], nr. 13378/05, § 60, ECHR 2008-...).

44. Curtea notează că discriminarea întemeiată, printre altele, pe originea etnică a persoanei este o formă de discriminare rasială. Discriminarea rasială este în mod special condamnată și, având în vedere consecințele sale periculoase, impune o atenție specială și o reacție promptă din partea autorităților. Așadar, autoritățile trebuie să folosească toate mijloacele pe care le au la dispoziție pentru a combate rasismul, prin accentuarea viziunii democratice asupra societății, în care diversitatea nu este percepută ca o amenințare, ci ca o bogăție (a se vedea *Nachova și alții împotriva Bulgariei* [MC], nr. 43577/98 și 43579/98, § 145, ECHR 2005-VII și *Timishev împotriva Rusiei*, nr. 55762/00 și 55974/00, § 56, ECHR 2005-XII). Curtea notează că, datorită vicisitudinilor și eternei lor dezrădăcinări, romii au devenit un tip aparte de minoritate dezavantajată și vulnerabilă, care are nevoie de o protecție specială, așa cum a arătat Curtea în cazuri anterioare (a se vedea *D.H. și alții*, citată supra, § 182).

45. Curtea observă că, în cauza de față, reclamantul, de origine romă, a susținut că respectiva carte și cele două dicționare publicate cu sprijin financiar din partea guvernului includeau expresii care reflectau un sentiment romofob. A considerat că aceste declarații constituie un atac la adresa identității sale rome. Totuși, Curtea observă că prezenta cauză nu privește o diferențiere de tratament, cu atât mai puțin o discriminare rasială, deoarece reclamantul nu a reușit să probeze *prima facie* că respectivele publicații aveau vreo intenție sau efect discriminatorii. Așadar, prezenta cauză nu este comparabilă cu alte cereri introduse anterior de membri ai comunității rome (a se vedea, cu privire la educație, *D.H. și alții*, citată supra, §§ 175-210; privind acordarea de locuințe, *Chapman împotriva Marii Britanii* [MC], nr. 27238/95, § 73, ECHR 2001-I; și privind alegerile, *Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* [MC], nr. 27996/06 și 34836/06, § 45, 22 decembrie 2009). Așadar, întrebarea esențială a cauzei de față este dacă publicațiile litigioase, care se presupune că ar fi conținut insulte cu tentă rasială, constituie o ingerință în dreptul reclamantului la respectarea vieții sale private și, în caz afirmativ, dacă această ingerință este compatibilă cu acest drept. Curtea va examina, așadar, prezenta cauză doar prin prisma articolului 8 din convenție.

B. Excepția preliminară a Guvernului

1. Susținerile părților

(a) Guvernul

46. Guvernul contestă calitatea de victimă a reclamantului în ambele cereri susținând că sunt cereri de tip *actio popularis*. Potrivit Guvernului, reclamantul nu a reușit să probeze că a fost direct afectat de respectivele remarci și expresii.

(b) Reclamantul

47. Reclamantul susține că datorită originilor sale rome/țigănești, expresiile înjositoare conținute de publicațiile litigioase i-au cauzat un prejudiciu moral și material, considerând că este o victimă în sensul articolului 34 din convenție.

(c) Terțul intervenient

48. În opinia Monitorului Grec Helsinki orice membru al unui grup etnic care se presupune că este ținta unor expresii discriminatorii întemeiate pe rasă are calitate de victimă, deoarece aceste expresii îi prejudiciază pe toți membrii grupului respectiv și protecția acordată de Curte nu ar trebui să fie inferioară celei acordate de sistemul național: în situația în care sistemul național îi recunoaște calitatea de victimă, aceasta ar trebui să fie recunoscută și de către Curte.

2. Hotărârea Camerei

49. Camera a observat că, deși reclamantul nu a fost atacat în mod direct prin expresiile conținute în carte și în cele două dicționare, a avut posibilitatea de a introduce o acțiune în despăgubiri în fața tribunalelor naționale în temeiul articolelor 24 și 25 din Codul Civil (a se vedea paragraful 35 supra). Prin urmare, Camera a considerat că reclamantul are calitate de victimă în sensul articolului 34 din convenție.

3. Aprecierea Curții

50. Curtea reamintește că pentru a introduce o cerere în temeiul articolului 34 din convenție, o persoană, o organizație neguvernamentală sau un grup de persoane trebuie să fie victimă a unei încălcări a drepturilor prevăzute de convenție. Pentru a fi victima unei încălcări, persoana respectivă trebuie să fie afectată în mod direct de măsura contestată: Convenția nu permite introducerea unei cereri de tip *actio popularis* pentru interpretarea drepturilor prevăzute și nici nu permite persoanelor să se plângă de o prevedere din dreptul național doar pentru că ele consideră că aceasta ar putea încălca Convenția, fără a fi personal afectate de respectiva prevedere legislativă (a se vedea *Burden*, citată supra, § 33 și *Tănase împotriva Moldovei* [MC], nr. 7/08, § 104, ECHR 2010-...).

51. Prin urmare, existența unei victime afectată personal de o presupusă încălcare a unui drept convențional este un element indispensabil pentru declanșarea mecanismului Convenției, deși acest criteriu nu este aplicat într-un mod extrem de rigid (a se vedea *Bitenc împotriva Sloveniei* (decizie), nr. 32963/02, 18 martie 2008). Chestiunea calității de victimă a presupusei încălcări a Convenției este relevantă în orice stadiu al procedurii în fața Curții (a se vedea *Burdov împotriva Rusiei*, nr. 59498/00, § 30, ECHR 2002-III).

52. Curtea reamintește că interpretează noțiunea de “victimă” în mod autonom și fără a fi ținută de noțiunile de interes procedural sau capacitate procesuală din dreptul intern (a se vedea *Sanles Sanles împotriva Spaniei* (decizie), nr. 48335/99, ECHR 2000-XI), chiar dacă Curtea ar trebui să țină cont de eventuala participare a reclamantului la procedurile interne în calitate de parte (a se vedea *Micallef împotriva Maltei* [MC], nr. 17056/06, § 48, ECHR 2009-...).

53. În cauza de față, Curtea observă că reclamantul, de origine romă, se plânge de remarcile și expresiile presupus înjositoare pentru comunitatea romă. Este adevărat că el nu a fost, în mod direct, ținta acestor expresii, dar s-ar fi putut simți jignit de remarcile privind grupul etnic din care face parte. Mai mult, în procedurile interne nu a fost niciodată contestată calitatea sa procesuală și acțiunea sa a fost examinată pe fond în două grade de jurisdicție.

54. Având în vedere cele de mai sus și necesitatea de a aplica criteriile privind calitatea de victimă cu o anumită flexibilitate, Curtea acceptă că reclamantul poate fi considerat victimă în sensul articolului 34 din convenție, deși nu a fost ținta directă a fragmentelor litigioase. Așadar, Curtea va respinge excepția preliminară a Guvernului privind lipsa calității de victimă a reclamantului.

C. Asupra fondului cauzei

1. Cererea nr. 4149/04

(a) Susținerile părților

(i) Reclamantul

55. Reclamantul susține că anumite fragmente din cartea “Țigani din Turcia” conțin remarci și expresii înjositoare pentru comunitatea romă. Reclamantul a făcut referire în mod special la capitolul din carte unde se redau informații despre stilul de viață al romilor care locuiesc în anumite orașe din Turcia, în special cu privire la implicarea lor în activități ilegale (a se vedea paragraful 12 supra). Potrivit susținerilor reclamantului, intenția generală a autorului nu este relevantă, deoarece aceste fragmente constituie o insultă evidentă la adresa comunității rome. Și-a exprimat, de asemenea, nemulțumirea cu privire la hotărârea instanțelor naționale prin care i-a fost respinsă acțiunea în despăgubiri.

(ii) Guvernul

56. Guvernul susține că respectiva carte a fost publicată de Ministerul Culturii cu avizul comitetului editorial consultativ. Potrivit raportului întocmit de acest comitet, cartea reprezenta un studiu academic comparativ întocmit ca o contribuție la studiile etnice în Turcia și oferea informații

despre originea comunității rome, limba, tradițiile, credințele, sărbătorile, bucătăria, stilul de îmbrăcăminte, muzica și stilul de viață ale membrilor acesteia. Guvernul susține că în urma contestației reclamantului, cartea a fost examinată a doua oară de câțiva profesori universitari, care au arătat că nu includea expresii jignitoare. În ultimul rând, Guvernul susține că Ministerul Culturii a întreprins numeroase eforturi pentru a promova cultura și tradițiile țigănești.

(b) Hotărârea Camerei

57. Camera a statuat că, deși fragmentele și expresiile citate de reclamant, citite izolat, păreau discriminatorii și jignitoare, după examinarea în ansamblu a cărții nu se putea conchide că autorul ar fi acționat cu rea-credință sau cu intenția de a insulta comunitatea romă. Camera a acordat o mare atenție concluziei cărții, în care autorul a arătat în mod clar că “Țigani din Turcia” este un studiu academic bazat pe o analiză comparativă și concentrat pe istoria și contextul socio-economic al romilor din Turcia. Camera a conchis că autorul a reflectat prejudecățile existente cu privire la țigani doar în scopul de a reliefa percepția societății asupra comunității rome. Curtea nu a constatat nicio încălcare a drepturilor reclamantului garantate de Convenție.

(c) Aprecierea Curții

(i) Cu privire la aplicabilitatea articolului 8 din convenție

58. Curtea reamintește că noțiunea de “viață privată” în sensul articolului 8 din convenție este un termen general și nu se pretează la o definiție exhaustivă. Noțiunea de autonomie personală este un principiu important prin care se accentuează garanțiile prevăzute de articolul 8. Poate, așadar, acoperi aspecte multiple ale identității fizice și sociale ale unei persoane. Curtea reamintește că a statuat deja că identitatea etnică a unei persoane poate fi considerată a fi un astfel de element (a se vedea *S. și Marper împotriva Marii Britanii* [MC], nr. 30562/04 și 30566/04, § 66, 4 decembrie 2008 și *Ciubotaru împotriva Moldovei*, nr. 27138/04, § 49, 27 aprilie 2010). În special, orice stereotip negativ cu privire la un grup anume, atunci când atinge un anumit grad de intensitate, este apt să aibă un impact asupra sentimentului identitar al grupului respectiv și asupra sentimentelor de respect pentru propria persoană și încredere în propria persoană a membrilor grupului respectiv, putând afecta astfel viața privată a membrilor grupului.

59. Mai mult, în timp ce obiectivul esențial al articolului 8 este de a proteja persoana împotriva ingerințelor arbitrare din partea autorităților publice, Statul nu are doar obligația negativă de a se abține de la o astfel de ingerință, ci și obligații pozitive indispensabile pentru o protecție efectivă a vieții private. Aceste obligații pot consta în adoptarea unor măsuri menite să

asigure respectarea vieții private chiar și în sfera relațiilor dintre indivizi (a se vedea *Tavli împotriva Turciei*, nr. 11449/02, § 28, 9 noiembrie 2006 și *Ciubotaru*, citată supra, § 50).

60. Revenind la circumstanțele cauzei de față, Curtea notează că reclamantul, de origine romă, s-a simțit jignit de anumite paragrafe din cartea “Țiganii din Turcia”, în care comunitatea romă era tema principală. Prin urmare, a declanșat o acțiune civilă împotriva autorului cărții și a Ministerului Culturii (a se vedea paragrafele 19-25 supra). Așadar, elementul esențial al cauzei de față este o publicație care se presupune că ar fi afectat identitatea unui grup de care aparținea reclamantul, așadar, a afectat viața privată a acestuia din urmă. Curtea notează că, deși cartea “Țiganii din Turcia” a fost publicată de Ministerul Culturii (a se vedea paragraful 10 supra), acesta a transmis drepturile de proprietate intelectuală autorului cărții (a se vedea paragraful 17 supra). Mai mult, reclamantul nu a formulat apel împotriva hotărârii Tribunalului Administrativ din Ankara prin care i s-a respins cererea împotriva Ministerului Culturii (a se vedea paragraful 25 supra). Așadar, reclamantul nu a finalizat acțiunea în justiție împotriva autorităților implicate în publicarea cărții litigioase.

61. În aceste circumstanțe, Curtea consideră că întrebarea esențială pe care o ridică prezenta cauză nu este dacă a existat sau nu o ingerință a autorităților interne în viața privată a reclamantului, ci mai degrabă dacă Guvernul pârât și-a îndeplinit obligația pozitivă în temeiul articolului 8 de a apăra viața privată a reclamantului de presupusa ingerință din partea unui terț, și anume autorul cărții. Cu alte cuvinte, Curtea urmează a stabili dacă, în lumina articolului 8 din convenție, tribunalele naționale din Turcia ar fi trebuit să admită acțiunea reclamantului și să-i acorde daunele morale și să interzică distribuția ulterioară a cărții.

(ii) *Cu privire la respectarea articolului 8 din convenție*

(a) *Principii generale*

62. Limita dintre obligațiile pozitive și cele negative pe care le are un stat în temeiul articolului 8 nu se pretează la o definiție precisă. Principiile aplicabile sunt, totuși, similare. În ambele situații, trebuie să existe un just echilibru între interesele concurente ale persoanei și ale comunității; în ambele situații statul are o anumită marjă de apreciere (a se vedea, printre multe altele, *Keegan împotriva Irlandei*, 26 mai 1994, § 49, seria A nr. 290; *Botta împotriva Italiei*, 24 februarie 1998, § 33, *Rapoarte de Hotărâri și Decizii* 1998-I și *Gurgenidze împotriva Georgiei*, nr. 71678/01, § 38, 17 octombrie 2006).

63. În cauze similare celei de față, în care capătul de cerere privește încălcarea drepturilor prevăzute de articolul 8 de către terți care își exercită dreptul la liberă exprimare, în aplicarea articolului 8 trebuie să se acorde atenție cerințelor articolului 10 din convenție (a se vedea, de exemplu,

mutatis mutandis, *Von Hannover împotriva Germaniei*, nr. 59320/00, § 58, ECHR 2004-VI). Așadar, în asemenea cauze, Curtea va trebui să pună în balanță dreptul reclamatului la “respectarea vieții private” și interesul public de a apăra libertatea de exprimare, având în vedere că nu există o ierarhie între drepturile garantate de cele două articole (a se vedea *Timciuc împotriva României* (decizie) nr. 28999/03, § 144, 12 octombrie 2010).

64. În acest context, Curtea reamintește că libertatea de exprimare constituie un element fundamental într-o societate democratică. Sub rezerva paragrafului 2 a articolului 10 din convenție, aceasta include nu doar “informații” sau “idei” care sunt primite în mod favorabil de public sau sunt considerate inofensive sau privite cu indiferență, dar și pe cele care offensează, șochează sau deranjează. Aceasta este o cerință a pluralismului, toleranței și a spiritului deschis fără de care o societate democratică nu poate exista (a se vedea, printre multe altele, *Handyside împotriva Marii Britanii*, 7 decembrie 1976, § 49, seria A nr. 24 și *Reinboth și alții împotriva Finlandei*, nr. 30865/08, § 74, 25 ianuarie 2011). Această libertate cunoaște excepții, prevăzute în articolul 10 § 2, care trebuie, totuși, aplicate în mod strict și necesitatea unei limitări a libertății de expresie trebuie să fie stabilită în mod convingător (a se vedea, de exemplu, *Lingens împotriva Austriei*, 8 iulie 1986, § 41, seria A nr. 103 și *Nilsen și Johnsen împotriva Norvegiei* [MC], nr. 23118/93, § 43, ECHR 1999-VIII).

65. În temeiul articolului 10 din Convenție, Statele Contractante beneficiază de o anumită marjă de apreciere atunci când stabilesc dacă o ingerință în libertatea de exprimare este “necesară într-o societate democratică”. Totuși, această marjă de apreciere este compatibilă cu controlul instanței europene, atât asupra legislației cât și asupra hotărârilor judecătorești, chiar și cele emise de tribunale independente (a se vedea *Tammer împotriva Estoniei*, nr. 41205/98, § 60, ECHR 2001-I; *Peck împotriva Marii Britanii*, nr. 44647/98, § 77, ECHR 2003-I și *Karhuvaara și Iltalehti împotriva Finlandei*, nr. 53678/00, § 38, ECHR 2004-X). Cu ocazia exercitării acestui control, sarcina Curții nu este aceea de a înlocui instanțele naționale, ci mai degrabă de a controla, în contextul general al cauzei, deciziile adoptate în temeiul marjei de apreciere a statului respectiv (a se vedea *Petrenco împotriva Moldovei*, nr. 20928/05, § 54, 30 martie 2010; *Polanco Torres și Movilla Polanco împotriva Spaniei*, nr. 34147/06, § 41, 21 septembrie 2010 și *Petrov împotriva Bulgariei* (decizie), nr. 27103/04, 2 noiembrie 2010).

66. În cauze similare, Curtea a considerat important faptul că instanțele naționale au identificat existența unor drepturi contradictorii și necesitatea de a asigura un just echilibru între acestea (a se vedea, de exemplu și *mutatis mutandis*, *Tammer*, citată supra, § 69; *White împotriva Suediei*, nr. 42435/02, § 27, 19 septembrie 2006; *Standard Verlags GmbH împotriva Austriei* (nr. 2), nr. 21277/05 § 52, 4 iunie 2009; *Lappalainen*

împotriva Finlandei (decizie), nr. 22175/06, 20 ianuarie 2009 și *Papaianopol împotriva României*, nr. 17590/02, § 30, 16 martie 2010).

67. Dacă autoritățile interne nu pun în balanță aceste drepturi în mod satisfăcător, în special deoarece importanța sau scopul unuia dintre aceste drepturi nu au fost luate suficient în considerare, marja de apreciere lăsată instanțelor naționale va fi una limitată. Totuși, dacă evaluarea a fost făcută în lumina principiilor stabilite de jurisprudența sa, Curtea nu va substitui propria analiză celei efectuate de tribunalele naționale, decât în situații excepționale, instanțele naționale păstrându-și, în acest caz, o marjă largă de apreciere (a se vedea, *MGN Limited împotriva Marii Britanii*, nr. 39401/04, §§ 150 și 155, 18 ianuarie 2011 și *Von Hannover împotriva Germaniei* (nr. 2) [MC], nr. 40660/08 și 60641/08, § 107, 7 februarie 2012).

68. Toate elementele expuse mai sus presupun existența în sistemul juridic intern a unui mecanism efectiv și operațional de protecție a drepturilor ce intră în sfera noțiunii de “viață privată”, mecanism disponibil reclamantului (a se vedea, *Karakó împotriva Ungariei*, nr. 39311/05, § 19, 28 aprilie 2009, acest aspect trebuind, de asemenea, a fi examinat de către Curte.

(β) Aplicarea principiilor enunțate la cauza de față

69. În cauza de față, instanțele naționale au fost chemate să pună în balanță drepturile reclamantului întemeiate pe articolul 8 din convenție ca membru al comunității rome și libertatea autorului cărții litigioase de a realiza o cercetare academică/științifică cu privire la un anumit grup etnic și de a-și publica concluziile. Reclamantul a susținut că respectiva carte, în special capitolul care cuprindea informații cu privire la modul de trai ale romilor din diferite orașe din Turcia, constituie o insultă adusă comunității rome. Pentru respingerea acțiunii sale în justiție în două grade de jurisdicție, tribunalele naționale s-au întemeiat, printre altele, pe un raport întocmit de șapte profesori universitari care au considerat că respectiva carte reprezintă un studiu academic bazat pe cercetare științifică (a se vedea paragraful 25 supra). Au considerat că remarcile și expresiile respective nu erau jignitoare, aveau un caracter general, nu îi priveau pe toți romii și nu reprezentau un atac la identitatea reclamantului (a se vedea paragrafele 21 și 23 supra). Mai mult, Tribunalul Civil din Ankara a statuat că respectiva carte analiza structura socială a comunității rome/țigănești și se baza pe date științifice (a se vedea paragraful 21 supra).

70. În opinia Curții, aceste concluzii nu pot fi considerate a fi nerezonabile sau rezultând dintr-o greșită interpretare a situației de fapt. Este notabil că, deși autorul a evidențiat unele activități ilegale desfășurate de către membri ai comunității rome din anumite zone, nu a făcut nicio altă remarcă cu conotație negativă despre populația romă în general și nici nu a pretins că toți membrii comunității rome sunt implicați în activități ilegale. Mai mult, în diferite părți ale cărții, și anume în prefață, introducere și

concluzie, autorul arată că intenția sa a fost să aducă unele lămuriri cu privire la lumea necunoscută a comunității țigănești din Turcia, care a fost supusă exilului și unor remarci răutăcioase de-a lungul timpului din cauza prejudecăților (a se vedea paragrafele 10, 11 și 13 supra). Având în vedere cele de mai sus și în lipsa unor dovezi prin care să se conteste sinceritatea autorului, nu este nerezonabil ca instanțele naționale să statueze că autorul a depus eforturi pentru munca sa și nu a fost ghidat de intenții rasiste (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Jersild împotriva Danemarcei*, 23 septembrie 1994, § 36, seria A nr. 298).

71. Mai mult, în ciuda modalității uneori lacunare prin care instanțele naționale și-au motivat deciziile, motivarea este în concordanță cu principiile ce decurg din jurisprudența Curții. În special, tribunalele naționale au acordat importanță faptului că respectiva carte a fost scrisă de un profesor universitar și era, astfel, o lucrare academică. În hotărâri recente, Curtea a subliniat de asemenea importanța unor astfel de lucrări (a se vedea, *Sorguç împotriva Turciei*, nr. 17089/03, §§ 21-35, ECHR 2009-... (fragmente) și *Sapan împotriva Turciei*, nr. 44102/04, § 34, 8 iunie 2010). Examinarea atentă a limitărilor aduse libertății de cercetare și de publicare a lucrărilor unui profesor universitar este în deplină concordanță cu jurisprudența Curții.

72. Luarea în considerare a fragmentelor litigioase în contextul întregii cărți și nu izolat și a metodei de cercetare a autorului este, de asemenea, în concordanță cu jurisprudența Curții. În acest context, Curtea notează că autorul a explicat că a colectat informații de la membri ai comunității romă, de la autoritățile locale și de la poliție. A declarat, de asemenea, că a locuit în comunitatea romă pentru a-i observa modul de viață, ceea ce corespunde criteriilor unei cercetări științifice (a se vedea paragraful 11 supra).

73. Mai mult, este de observat că exista la nivel național un sistem juridic efectiv pentru apărarea drepturilor reclamantului care intră în noțiunea de “viață privată”, acest sistem fiind disponibil reclamantului din cauza de față (a se vedea paragraful 68 supra). Reclamantul a avut posibilitatea de a introduce o acțiune în justiție, care a fost examinată în două grade de jurisdicție, și a obținut decizii motivate. Mai mult, după chemarea în judecată a Ministerului Culturii, acesta, din precauție, a retras de pe piață cele 299 de copii ale cărții rămase și drepturile intelectuale au fost transmise autorului, la cererea acestuia din urmă (a se vedea paragrafele 15 și 17 supra).

74. Având în vedere cele expuse mai sus, Curtea consideră că autoritățile judiciare interne au pus în balanță drepturile fundamentale contradictorii ce decurg din articolele 8 și 10 din convenție de manieră satisfăcătoare și în concordanță cu principiile stabilite în jurisprudența Curții.

75. Curtea reiterează, totuși, că poziția vulnerabilă a romilor/țiganilor necesită acordarea unei atenții sporite nevoilor acestora și stilului lor diferit

de viață, atât în sistemul legislativ, cât și în procedurile judiciare (a se vedea, *Chapman*, citată supra, § 96 și *D.H. și alții*, citată supra, § 181). Curtea, ca și ECRI, consideră că Guvernul trebuie să-și continue eforturile de a combate stereotipurile negative despre romi (a se vedea paragraful 38 supra).

76. Așadar, în cauza de față, autoritățile turce nu și-au depășit marja de apreciere și și-au îndeplinit obligația pozitivă de a asigura respectarea efectivă a dreptului reclamantului la viață privată.

77. Prin urmare, nu a avut loc o încălcare a articolului 8 în cererea nr. 4149/04.

2. Cererea nr. 41029/04

(a) Susținerile părților

(i) Reclamantul

78. Reclamantul susține că expresiile din cele două dicționare contestate publicate de Asociația Lingvistică Turcă sunt jignitoare față de comunitatea romă/țigănească, referindu-se, în mod special, la noțiunea “a deveni țigan” definită ca “fiind zgârcit” și cere înlăturarea respectivelor expresii.

(ii) Guvernul

79. Guvernul susține că noțiunile și expresiile din respectivele dicționare se întemeiază pe fapte istorice și sociologice și că nu a existat niciodată vreo intenție de a înjosi comunitatea romă. A informat Curtea și despre faptul că Ministerul Culturii a contribuit la publicarea dicționarilor în 1991 și 1998 cu suma de 2.700 EUR. Guvernul susține că dicționarul pentru elevi nu era un manual școlar și că nu a fost distribuit în școli și nici recomandat de Ministerul Educației ca parte din programa școlară. În cele din urmă, Guvernul arată că respectivele dicționare nu au fost reeditate și că exemplarele publicate s-au vândut în integralitate.

(b) Hotărârea Camerei

80. Camera a luat în considerare faptul că definițiile respective au fost prefațate de un comentariu potrivit căruia utilizarea lor este una “metaforică” și a statuat că aceste expresii nu pot fi considerate ca afectând în sens negativ identitatea etnică a reclamantului. Prin urmare, Camera a constatat că nu s-a încălcat articolul 8 din convenție.

(c) Aprecierea Curții

81. Curtea notează că reclamantul se consideră victimă a unui stereotip negativ, din cauza unora dintre noțiunile din dicționare. Articolul 8 din convenție este, deci, aplicabil, pentru motivele enunțate în paragraful 60 de mai sus. În continuare, Curtea observă că, deși publicarea respectivelor

dicționare a fost parțial subvenționată de Ministerul Culturii, reclamantul a chemat în judecată doar Asociația Lingvistică, o organizație neguvernamentală, nu și ministerul (a se vedea paragrafele 31-34 supra). Așadar, ca și în cazul cererii nr. 4149/04 (a se vedea paragrafele 60 și 61 supra), Curtea va analiza dacă Guvernul și-a îndeplinit obligația pozitivă în temeiul articolului 8 de a apăra viața privată a reclamantului de o presupusă ingerință din partea unui terț, și anume Asociația Lingvistică, prin prisma principiilor generale enunțate în paragrafele 62-68 de mai sus.

82. Tribunalul Civil din Ankara a respins cererea reclamantului, constatând că definițiile și expresiile din respectivele dicționare se bazau pe realitatea istorică și sociologică, că nu a existat intenția de a umili sau înjosi comunitatea romă și că existau în limba turcă și alte expresii similare cu privire la grupuri etnice, care figurau în dicționare și enciclopedii (a se vedea paragraful 33 supra).

83. Așadar, instanța națională a analizat respectivele definiții pentru a stabili dacă au încălcat în mod nelegal drepturile reclamantului garantate de articolul 8 din convenție, cu aplicarea principiilor ce derivă din jurisprudența Curții (a se vedea paragraful 66 supra).

84. În acest context, Curtea observă că dicționarul este o sursă de informare care conține o listă de cuvinte existente într-o limbă și cărora le dă anumite definiții, cea de bază fiind simplă, descriptivă sau literală, iar celelalte fiind figurative, alegorice sau metaforice, toate reflectând limbajul folosit în societate. În ambele dicționare definiția literală a cuvântului “*çingene*” (“*țigan*”) figura la pagina 279. Este evident că aceste dicționare erau considerabil de mari și urmăreau să acopere limba turcă în întregime. Curtea ia notă de prima definiție dată cuvântului “*țigan*” în respectivele dicționare, și anume: “un grup etnic sau o persoană aparținând unui grup etnic originar din India, al cărui membri duc o viață nomadă și sunt răspândiți peste tot prin lume”. Ca o a doua definiție, metaforică, cuvântul “*țigan*” înseamnă și “*zgârcit*” (a se vedea paragraful 28 supra). Pe aceeași pagină, existau și alte definiții ale unor expresii cu privire la țigani, cum ar fi “*bani țigănești*” și “*roz țigănesc*”. Curtea observă, ca și Tribunalul din Ankara, că aceste expresii fac parte din limba turcă curentă.

85. Este adevărat că, deși aveau același conținut, dicționarele aveau destinatari diferiți și titlul celui de-al doilea dicționar era “Dicționar Turc pentru Elevi”. Este evident că într-un dicționar destinat elevilor este nevoie de mai multă atenție pentru redactarea definițiilor și expresiilor ce fac parte din limbajul curent, dar care ar putea fi umilitoare sau jignitoare. În opinia Curții, ar fi fost de preferat să se menționeze caracterul “peiorativ” sau “jignitor”, mai degrabă decât cel metaforic. O asemenea precauție ar fi fost în concordanță și cu Recomandarea ECRI nr. 10, care stipulează faptul că Statele ar trebui să promoveze dezvoltarea gândirii critice a elevilor și să le dezvolte aptitudinile necesare pentru a conștientiza și reacționa la

stereotipuri sau manifestări de intoleranță conținute în materialele didactice pe care le folosesc (a se vedea paragraful 39 supra).

86. Totuși, acest aspect nu este suficient pentru ca această Curte să se substituie instanțelor naționale, având în vedere și faptul că dicționarele litigioase nu erau manuale școlare și că nu au fost distribuite în școli și nici recomandate de Ministerul Educației ca parte din programa școlară (a se vedea paragraful 79 supra).

87. În ultimul rând, Curtea observă că acțiunea reclamantului împotriva Asociației Lingvistice a fost examinată de către instanțele naționale în două grade de jurisdicție (a se vedea paragrafele 31-34 supra). Deși cererea sa a fost respinsă în cele din urmă, Curtea consideră că reclamantul a avut la dispoziție o cale de recurs efectivă, așa cum o impune articolul 8 din convenție.

88. Având în vedere cele expuse mai sus, Curtea consideră că autoritățile naționale nu și-au depășit marja de apreciere și și-au îndeplinit obligația pozitivă de a apăra efectiv dreptul reclamantului la viață privată.

89. Așadar, Curtea consideră că nu a avut loc nicio încălcare a articolului 8 din convenție în cererea nr. 41029/04.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA

1. *Respinge*, în unanimitate, excepția preliminară a Guvernului și *decide* că reclamantul are calitatea de “victimă” în sensul articolului 34 din convenție;
2. *Decide*, cu șaisprezece voturi contra unul, că nu a avut loc nicio încălcare a articolului 8 din convenție în cererea nr. 4149/04;
3. *Decide*, cu șaisprezece voturi contra unul, că nu a avut loc nicio încălcare a articolului 8 din convenție în cererea nr. 41029/04.

Redactată în engleză și franceză și pronunțată în audiere publică, în Clădirea Drepturilor Omului, Strasbourg, pe data de 15 martie 2012.

Michael O'Boyle
Grefier Adjunct

Nicolas Bratza
Președinte

În conformitate cu articolul 45 § 2 din convenție și 74 § 2 din Regulamentul Curții, opinia separată a Judecătoarei Gyulumyan este anexată prezentei hotărâri. Opinia separată nu a fost tradusă, dar se poate găsi în engleză și franceză, în versiunile oficiale ale hotărârii, care pot fi consultate în baza de date HUDOC a Curții.

N.B.
M.O'B

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2012.

Limbile oficiale ale Curții Europene a Drepturilor Omului sunt engleza și franceza. Această traducere a fost efectuată cu sprijinul Fondului Fiduciar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei (www.coe.int/humanrightstrustfund). Ea nu obligă Curtea, care, de altfel, nu își asumă nicio responsabilitate pentru calitatea acesteia. Ea poate fi descărcată din baza de date a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) sau din orice altă bază de date căreia HUDOC i-a transmis acest document. Traducerea poate fi reprodusă în scopuri necomerciale cu condiția ca titlul cauzei să fie citat în întregime împreună cu indicația de mai sus privind drepturile de autor și referința la Fondul Fiduciar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei. Orice persoană care intenționează să utilizeze fragmente din prezenta traducere în scopuri comerciale este rugată să contacteze adresa următoare: publishing@echr.coe.int

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute

personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int

